

Osoby z niepełnosprawnościami w filmach i programach TV

3 stycznia 2022

W przekazach medialnych osoby z niepełnosprawnościami, które mają także wiele innych cech je różnicujących, są często dzielone na dwie kategorie: obiekty litości oraz superbohaterów – wynika z raportu z badań „Niepełnowidzialni – reprezentacje niepełnosprawności w filmach, serialach i programach TV dla dzieci i młodzieży”.

W trakcie badań dla Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych naukowcy sprawdzili, w jaki sposób prezentowane są osoby z niepełnosprawnościami w 20 programach telewizyjnych i serialach oraz 20 filmach najczęściej oglądanych przez dzieci i młodzież.

Badania podsumował dr Sławomir Wilk z Instytutu Nauk Socjologicznych Uniwersytetu Rzeszowskiego. Okazuje się, że w najczęściej oglądanych przez dzieci i młodzież programach telewizyjnych oraz serialach emitowanych w 2020 r. można dopatrzyć się naruszania zakazu dyskryminacji.

Niepełnosprawność w mediach reprezentowana jest na 9 sposobów. Osoby z niepełnosprawnościami są albo „superbohaterami”, albo przedstawiani są jako jednostki niesamodzielne, potrzebujące pomocy. Niepełnosprawność ukazywana jest jako powiązana ze starością, jako tragedia życiowa nasycona cierpieniem. Może być również przedstawiana w sposób karykaturalny lub symulowana. Bywa, że niepełnosprawny pokazywany jest jako osoba, która sama sobie zawiniła. Spotkano się nawet z prezentacją niepełnosprawności jako atrybutu złoczyńców. W niektórych programach i filmach promowane były działania na rzecz dostępności.

„Osoby z niepełnosprawnościami mają bardzo różnorodne doświadczenia życiowe, ale rzadko jest to odzwierciedlane w

mediach. Analizowane przekazy telewizyjne są wytworami tzw. nowoczesnej cywilizacji zachodniej, której za immanentne właściwości można uznać rywalizację i ciągłe porównywanie się (...). Brak sprostania wymogom tej rywalizacji skutkuje naznaczeniem bycia niepełnowartościowym, godnym politowania. Natomiast podejmowanie rywalizacji mimo doświadczanych ograniczeń czy trudności skutkuje zdobyciem społecznego uznania” – tłumaczy autor raportu. Stąd stereotyp „superbohatera”, który wygrywa mimo niepełnosprawności.

Zdaniem socjologów, nawet kiedy bohater filmu, serialu, programu, reportażu przedstawiany jest jednostkowo, to bardzo często wszystko to, co „indywidualne” w tej osobie, zostaje „rozmyte” w opowieści o niej. Opowieść snuta jest o jakiejś przypadłości lub chorobie, co prowadzi do instrumentalnego traktowania osób z niepełnosprawnościami.

Jak czytamy w raporcie, taka sytuacja przyczynia się do powstania przeświadczenia, że wszystkie niepełnosprawności i wszystkie jej przejawy są wyłącznie medyczne i są czymś, co należy leczyć. Po drugie, pomija się ogromną różnorodność osób niepełnosprawnych – ich codzienne oświadczenia, wiedzę, zainteresowania, pasje, sukcesy. Oznacza to, że opinia publiczna nie rozumie osób z niepełnosprawnościami, postrzegając je jako „innych”, „obcych”, wyłączonych z procesu tworzenia wspólnoty jako pełnoprawnych uczestników życia społecznego.

Naukowcy przyznają, że niepełnosprawność odgrywa dużą rolę w życiu człowieka, ale jest ona jednak tylko jednym wśród wielu aspektów kształtowania tożsamości, sprawiających, że osoba jest tym, kim jest. Akcentowanie odmienności osób z niepełnosprawnościami można porównać z niechlubną tradycją „pokazów dziwaków” ze względu na ten sam cel, jakim jest wzbudzanie i zaspakajanie ciekawości widza. To podtrzymywanie chorobliwego zaabsorbowania pełnosprawnych osób różnicami fizycznymi i umysłowymi w celu zwiększania oglądalności i zysków.

W toku analiz zidentyfikowano także tzw. dobre praktyki, wśród których można wymienić prezentowanie rozwiązań umożliwiających aktywne uczestnictwo w życiu społecznym osobom z niepełnosprawnościami (a nawet szerzej – osobom z ograniczoną mobilnością). Bardzo dobrym przykładem normalizacji niepełnosprawności jest obecność w przekazach medialnych osób noszących okulary. Najczęściej noszeniu okularów nie jest przypisywane w przekazach medialnych żadne znaczenie.

Naukowcy postulują stworzenie inicjatywy organizacji pozarządowych zrzeszających osoby z różnymi niepełnosprawnościami. Mieliby oni dbać o to, aby tematyka niepełnosprawności była włączona do nurtu głównych mediów. Celem powinno być promowanie pozytywnej, autentycznej reprezentacji i integracji społeczności osób z niepełnosprawnościami.

Socjologowie sugerują także, że pracownicy mediów i producenci powinni brać udział w szkoleniach na temat równości osób z niepełnosprawnościami oraz ich reprezentacji w mediach – jako prowadzących, uczestników, asystentów produkcyjnych, scenarzystów.

„Negatywny lub stereotypowy wizerunek osób z niepełnosprawnościami będzie mógł być ograniczony i zmieniony, gdy osoby z niepełnosprawnościami zostaną włączone do mediów na wszystkich poziomach. Tam, gdzie to możliwe, wszystkie role niepełnosprawnych postaci w mediach powinny być odtwarzane przez aktorów z niepełnosprawnościami” – uważają autorzy badania.

Naukowcy radzą, aby ludzi z niepełnosprawnościami przedstawiać nie tylko jako superbohaterów lub osoby zależne, ale także jako dostawców wiedzy fachowej, usług, pomocy i jako źródło wsparcia dla swoich rodzin i społeczności. Podkreślają, że są to „zwykłe/typowe” osoby – z ich codziennymi problemami, spostrzeżeniami, emocjami i lękami – takimi samymi jak u innych. Warto ukazywać niepełnosprawność w sprzyjających,

konstruktywnych, optymistycznych okolicznościach, w sytuacjach, w których podmiotowość człowieka, a nie niepełnosprawność, jest cechą definiującą.

Współautorami raportu są Krzysztof Piróg, Witold Jedynak, Sławomir Wilk, Agata Kotowska, Marek Motyka, Magdalena Pokrzywa i Anna Witkowska-Paleń. Pełny raport znajduje się na stronie <http://niepelnowidzialni.pl>.

Źródło: NaukawPolsce.PAP.pl